

TÁRCZA.

ÉVNEGYEDES JELENTÉS A MAGYAR NEMZ. MÚZEUM KÖNYVTÁRÁNAK ÁLLAPOTÁRÓL.

1900 JANUÁR 1-TŐL MÁRCZIUS 31-ÉIG.

I.

A *nyomtatványi osztály* anyaga a lefolyt évnegyedben köteles példányokban 3067 db., ajándék utján 144 db., vétel utján 183 db., összesen 3394 db. nyomtatvánnyal gyarapodott. Apró nyomtatvány, mint köteles példány beérkezett összesen 6145 db., még pedig: alapszabály 217 db., halotti jelentés 1370 db., hivatalos irat 257 db., perirat 24 db., falragasz 768 db., műsor (programm) 413 db., püspöki körlevél 155 db., szinlap 2465 db., zárószámadás és különféle jelentés 161 db., vegyes aprónyomtatvány 415 db.

Vételre fordítottatott 1731 korona 20 fillér; 223 márka 60 pfennig; 125 franc; 15 shilling.

A könyvtár nyomtatványi osztályát ajándékaikkal a következők gyarapították: a bécsi cs. akadémia (4 db.), Budapest székes főváros statisztikai hivatala, a Budapesti Szemle szerkesztősége (4 db.), H. de Flers Párisból, az egri érseki iroda, Ercsényi Béla Tordáról, ifj. Erdélyi Sándorné, Fejérvármegye alispáni hivatala, Fejérpataky László dr. (20 db.), a ferenczrendiek laibachi tartományi főnöksége (2 db.), a földművelésügyi m. kir. miniszterium, a francia közoktatásügyi miniszterium, a Fürdőirodalmi könyvtár szerkesztősége (4 db.), a götebörgi kir. tudományos és szépművészeti társaság, a hercegprímási iroda, Hodinka A. Bécsből (2 db.), a horvát országos levéltár igazgatósága, az izr. magyar irod. társulat (2 db.), Kassay Lajos (3 db.), a képviselőház irodája (10 db.), a lübecki múzeum igazgató-választmánya, az olasz kir. közoktatásügyi miniszterium, a Magas fenyőfa társaság, a magyar heraldikai és geneal. tár-

saság (2 db.), a Magyar Nemzeti Múzeum irodája (3 db.), a magyar néprajzi társaság (2 db.), a Magyar Tudományos Akadémia (19 db.), Massarenti Marcello Rómából (3 db.), a múzeumok és könyvtárak orsz. főfelügyelősége, Neményi Imre, az osztrák-magyar bank bécsi igazgatósága, az Oesterr.-ung. Revue szerkesztősége Bécsből (2 db.), Pór Antal Esztergomból (2 db.) a poseni tudomány-barátok társasága, Ráth György (2 db.), a m. kir. szabadalmi hivatal (16 db.), Szalay Imre (4 db.), Szalay László dr. Bécsből, Takács Sándor Bécsből (3 db.), a távbeszélő-hálózat igazgatósága (7 db.) Temesvár sz. kir. város tanácsa, Thallóczy Lajos Bécsből, a m. kir. vallás és közokt. miniszterium (4 db.), Vásárhelyi Zsigmond Debreczenből, Walter Gyula dr. Esztergomból.

Nevezetesebb szerzemények: 1. Ordódy, Columba laureata. Nagyszombat, 1695. (8 kor. 50 fill.); 2. Hutter L., A sz. irásbeli hitünk ágainak összeszedése. Csepreg, 1635. (ajándék); 3. Félegyházi Tamás, A keresztyéni hitnek részeiről való tanítás. Debreczen; 4. Felvinczi György, De conservanda bona valetudine. Lőcse, 1694. (60 kor.); 5. Gabelmanni Monomachiae Hungaro-Turcicae carminum libri II. Passau, 1590. (30 kor.); 6. Der kleine Catechismus Lutheri. Lőcse, 1686. 7. Beythe, Énekesköny (400 kor.); 8. Cantus Catholici, régi és új egyházi énekek, 1651. (100 kor.); 9. Giacomo Franco, Teatro delle piu moderne imprese de guerra nell' Ungheria. Velence, 1625. (125 franck); 10. Weszelin Pál, Oktató és vigasztaló praedikatiók. Debreczen. 1641. (50 kor.); 11. Peleskei nótarius. Eredetileg írta Gál. (10 kor.); 12. Pelbartus de Themeswar, Stellarium. Hagenau, 1502. (8 kor.).

A könyvtár olvasótermében 5495 egyén 13,420 kötet nyomtatványt használt; házi használatra pedig kikölcsönzött 342 egyén 688 kötet könyvet.

A lefolyt évnegyedben osztályoztatott 635 munka, melyekről 889 db. cédula készült. Bekötött ez évnegyedben 378 mű 531 kötetben.

A köteles példányok átvételére rendelt helyiségbe 542 db. csomag érkezett; ugyaninnen 580 db. levél küldetett, melyek közül 127 db. levél a be nem küldött sajtótermékek vagy pedig a kimutatás megreklamálását tartalmazta.

II.

A *kézirattár* a lefolyt évnegyedben 86 kötet kézirattal 130 irodalmi levéllel, 4 fényképmásolattal és a hozzávaló 2 negatívval, összesen 222 darabbal gyarapodott.

Ajándék útján hat kéziratot és 11 irodalmi levelet jegyezhetünk fel (együtt 17 dbot) gyarapodásul, melyek közül a neve-

zetesebbek báró Podmaniczky Frigyes Naplótöredékeinek folytatólagos, XVIII. kötete, az író ajándéka; azután az Intzék levelei, 11 db., melyek a korábban vásárolt Intze gyűjteményt teszik teljesebbé, özv. Lengyel Dávidné ajándéka; de a legnevezetesebb a XVII. századi poétának Beniczky Péternek Rhythmusit magában foglaló kézirat, melyet Szinnyei Merse István ajándékozott a könyvtárnak. E kézirat, ismertetője Latkóczy Mihály szerint, minden valószínűséggel a legrégebb forrása Beniczky költészetének, mely a problematikus, legrégebb nyomtatott kiadás helyébe lép. Ajándékaikkal gyarapították még ezeken kívül gyűjteményünket: Petényi Ottó egy kézirattal és Szinnyei József (idősb) 2 újabbkori kézirattal.

Sokkal nevezetesebb a vásárolt anyagban nyert gyarapodás, 79 kézirat, 119 irodalmi levél és 4 fényképmásolat a hozzá való 2 negatívval, együtt 104 db; a nyomtatványi osztályból 1 kézirat tétetett át.

Időrendszerint az elsőség Nicolaus de Hungaria, magyar benzés apát kéziratát illeti, mely 1418. szeptember 13-ikán végeztetett be s különféle dolgozatokat (Szent Agoston könyveiből, Catoból) tartalmaz. A XVI. századból egy kiváló emlékkel, az apostagi prot. graduállal, a XVII. századból egy Poesis ludeus című kézirattal gyarapodott gyűjteményünk, s a legújabb korból Petőfi Sándornak hat kéziratát mondhattuk magunkénak. Magyarországi Miklós a fölötte kevés benzés rendi írók sorát s műve középkori kéziratainkat szerencsésen gazdagítja; az apostagi graduál eddig egyetlen képviselője gyűjteményünkben a XVI. századi, dunántuli provenienciájú liturgikus kéziratoknak, s a Poesis ludeus néhány más verses emléken kívül a XVII. századi szerelmi költészetnek egyik legszebb darabját őrzi s jellemzőleg tartja fenn. Lepsényi, e könyvnek 1701-ben tulajdonosa s értéktelen akrostihonokkal s más költői játékokkal gyarapítója, mint elmoradott korának buzgó fia, látható gonddal szerette volna olvashatatlanná tenni ezt a verset, mely szerelemről beszél, a mit ő és rendje a jezsuiták, a poesisben nem respektáltak. Petőfinek most biztosított hat kézírata 1893 óta, letétül őriztetett a M. N. Múzeum könyvtárában. Gyulai Pál, a főrendiház tagja, helyezte letétbe, míg valódi tulajdonosa nem jelentkezik, most pedig, hogy igazi tulajdonosa Kovács Mihály túrkevei ref. tanító jelentkezett, a közoktatásügyi kormány külön javadalomból biztosította az intézetnek ezeket a kéziratokat, a melyek az irodalomban s a köz tudatban már úgy is az intézetéi voltak.

Ezek mellett az egyes darabok mellett kiválóan értékes a Véghegy-gyűjteménynek kézírattári anyaga. A gyűjtemény egyéb kéziratokon kívül nevezetes anyagot őrzött meg báró Amade Lászlóra vonatkozólag, leveleit, levélfogalmazványait, elküldött

leveleinek jegyzőkönyvbe vett másolatait, énekeinek eredeti kéziratát s néhány más éneket a melyekről könnyű föltenni, hogy Amade költészetét fogják gazdagítani.

Vásárlásra, a Vég hely gyűjteményt ide nem értve, 1991 koronát, 101 lírát és 250 márkát fordítottunk.

Gyűjteményünket a lefolyt negyedben 66 kutató használta, és pedig 172 kéziratot 190 kötetben.

Földolgozás alá került az évnyegyedi gyarapodás és folytatólagosan az irodalmi levelestár anyagának egy kisebb része, s e munkálat eredményeül 71 mű 80 kötetben 70 czéduával s 222 irodalmi levél 39 czéduával, együtt 302 db. 109 czéduával osztott be. Kötés alá került 33 mű 93'60 korona kötési díjjal.

III.

A *hírlaposztály* gyarapodása: *a)* Köteles példányokból kimutatással 152 hírlap 12,618 szám, egyes számokban 4261 szám, *b)* Ajándékozás (dr. Finály Gábor, N. Casino, Orsz. Casino) 16 hírlap 7258 szám, *c)* Vásárlás (9 kor. 10 fill. értékben) 1 hírlap 53 szám, *d)* Áthelyezés (Vég hely hagyatéka a levélt. osztályból) 8 hírlap 83 szám; összesen: 177 hírlap, 24,273 szám.

Nevezetesebb szerzemények: dr. Finály Gábor ajándéka: Siebenbürger Zeitung 1785., Magyar Gyermekebarát 1844 és több szám kiegészítéssel. Nemzeti Casino ajándéka: Daily News, Neue Freie Presse, Reichswehr, Kölnische Zeitung, Journal des Debats, Fremdenblatt, Temps, Novoe Vremja, mind 1899-ből (csonka példányok). Országos Casinó ajándéka: Agramer Tagblatt, Allgemeine Zeitung, Bosnische Post, Norddeutsche Allgemeine Zeitung, Vaterland, Fremdenblatt, Temps, szintén mind 1899-ből (csonka példányok; a két utóbbi közül miután két helyről küldettek, a Fremdenblatt kiegészítetett, de a Temps-ből még 20 szám hiányzik). Ranschburgtól vásároltatott Luna 1836. évfolyama. A Vég hely hagyatékából áthelyezett hírlapok csak számokat pótoltak. (Öreg ABC. 1848: 1—4. sz. és Népbarát 1848 egy száma).

A könyvtár helyiségében 1050 olvasó 2355 kötetet, házon kívül 18 olvasó 139 kötetet; összesen: 1068 olvasó 2494 kötet hírlapot használt.

Végzett munka: *a)* czéduáztatott 87 hírlap és 219 évfolyam, *b)* átnézetett 132 hírlap 17,658 száma, *c)* kötés alá adott 278 kötet hírlap; ezekből visszaérkezett 220 kötet; ezért fízettett 702 kor. 24 fillér.

A köteles példányok, melyek kimutatással (csomagokban) beérkeztek, a gyarapodási könyvbe irattak és a nyilvántartási lapokra vezettettek; ezeken kívül a számokban beérkezett hírlapszámok is összegezve hetenként beirattak, betűrendbe osztályoztattak és elhelyeztettek.

IV.

A *levéltári osztály* ajándék utján 122, vétel utján (5198 korona, 80 márká és 30 frank összegért) két nagy gyűjteménynek még számba nem vett anyagán kívül 218, s letétemény utján 497 darabbal gyarapodott.

A darabszám szerint felsorolt anyag a törzssanyagot 2 középkori, 276 újabbkori irattal, 3 címeres levéllel, 62 drb az 1848/49-iki szabadságharczra és szereplőire vonatkozó irattal és nyomtatványnyal és egy fényképpel növelte.

Ajándékaikkal Forgách József kassai birtokos, Gegus Dániel, Glück Rudolf, Ráth György főrendiházi tag és id. Szinnyi József kir. tanácsos gazdagították a gyűjteményt.

Nevezetesebb szerzemények a két fentebb jelzett nagy gyűjtemény, melyek egyike Holló Zsigmond I. Lipót korabeli udvari agensnek a Thököly-mozgalomra vonatkozó iratait foglalja magában, a másik néh. Véghely Dezsőnek a mult év folyamán megvett gyűjteménye kiegészítésére szolgál.

Ezekon kívül vétel utján megszereztünk egy, hihetőleg az egykori gróf Klobusiczkyak levéltárából származó gyűjteményt, mely II. Rákóczy Ferencz szabadságharczára rendkívül becses, egészen ismeretlen anyagot foglal magában. Fényképgyűjteményünk számára megvásároltuk Margit özvegy angol királyné, III. Béla későbbi hitvese 1185 márczius 11-ikén kelt oklevelének fényképét, melynek eredetije a Maine et Loir departement andersi levéltárában őriztetik.

Czímeres levél-gyűjteményünk újabb szaporodása: 1. 1624 april 28. Kassa. Bethlen Gábor címeres nemeslevele Gegus János részére, 2. 1630 február 14. Bécs. II. Ferdinánd címeres nemeslevele ugyanannak részére, 3. 1655. február 15. Bécs. III. Ferdinánd címeres nemeslevele Kovách máskép Szabó Imre részére.

Családi letéteményeink száma az 50-et érte el a Telekesi Török család levéltárával, melyet Telekesi Török Imre, Csanád vármegye tiszti ügyésze helyezett el örök letéteményül a Magyar Nemzeti Múzeumban. E levéltár 15 drb XVI., 327 drb XVII., 89 drb XVIII., 4 drb XIX. századi iratot s 9 drb genealogiai feljegyzést és levéltári lajstromot, összesen tehát 443 darabot foglal magában. A régebbi letétemények közül a Szent-Ivány család levéltára újabb kiegészítést nyert Szent-Ivány Zoltán 54 darabra menő küldeményével.

A lefolyt évnegyedben 59 kutató 12,519 darab iratot használt, külső használatra 19, térítvényre 157 darab irat és 3 darab fényképmásolat, összesen 160 darab kölcsönöztetett ki.

Az új szerzeményekből a levéltári törzssanyaghoz tartozók nagy része feldolgoztatott és beosztatott; a Véghely-gyűjtemény

kiegészítésére szolgáló iratok és a Holló Zsigmond iratait magában foglaló gyűjtemény most áll feldolgozás alatt. A Véghegy-féle nagy gyűjtemény rendezése az előző évnegyedben befejeztetvén, az iratok darabszám szerint bevezetettek az osztály növedéki naplójába. A gyűjtemény a végleges kimutatás szerint 63 drb Árpád-kori (XIII. századi), 672 drb XIV., 968 drb XV., 318 drb XVI. századi (mohácsi vész előtti), összesen 2021 drb eredeti középkori iratot, 124 drb másolatot, 768 drb XVI. századi (mohácsi vész utáni), 1190 drb XVII., 1106 drb XVIII., 185 darab XIX. századi iratot, 60 darab genealogiai feljegyzést, 27 drb levéltári lajstromot, 11 drb címeres nemeslevelet és nemesi bizonyítványt, 7 drb czéhiratot és 8 drb XVI—XVIII. századi külföldi iratot, összesen tehát 5507 darabot foglal magában. Kossuth Lajos iratainak rendezése már a gyűjtemény függelékét képező hírlapi czikkek s egyéb apró nyomtatványok beosztásáig haladt s így remélhetőleg a legközelebbi évnegyedben az egész munkálat befejezést fog nyerni. A családi levéltárak közül rendeztetett és felállítatott a Telekesi Török család levéltára; folyamatban van a Melcer, Tihanyi és Szirmay családok levéltárainak rendezése, a Szent-Ivány és Thaly családok levéltárainak részletes lajstromozása. Rendezésre várnak a báró Bánffy és Tallián családok levéltárai.
